

HUUMETESTIT SUOMALAISISSA YRITYKSISSÄ

LÄÄKE TODELLISEEN VAI KUVITELTUUN UHKAAN?

HEIKKI BOTHAS

Huumausaineiden kokeilu, käyttö ja haitat lisääntyivät Suomessa viime vuosikymmenellä (Päihdetilastollinen vuosikirja 2000, 15). Vaikka huumeiden kokeilukäytön kasvu näyttääkin jo hiipuvan, pidetään todennäköisenä, että huumeiden aiheuttamat ongelmat yhä lisääntyvät (Hakkarainen & Metso 2001, 282). Huumeongelmaan halutaan puuttua nopeasti ja huumetestaus vaikuttaa konkreettiselta keinolta. Suomalaisissa yrityksissä huumetestit alkoivat yleistyä 1990-luvun loppupuolella. Yrityksissä halutaan varautua uhkaavaan tilanteeseen.

Julkisuudessa huumetestien on toivottu tuovan helpotusta pahenevaan huumetilanteeseen ja turvallisuutta työpaikoille, mutta monet ovat epäilleet testien luotettavuutta. Tutkimukseni keskeisimmäksi näkökulmaksi nousi kuitenkin kysymys, jota ei lehtien sivuilla juuri ole pohdittu: *miksi yritykset tekevät huumetestejä?* Millaisia funktioita huumetestillä on yrityksille ja millaisia uhkia testillä pyritään torjumaan? Varsinaista tutkimuskysymystä lähestytään tarkastelemalla, miten testejä oikeutetaan yrityksissä. Julkisessa keskustelussa työturvallisuus on esitetty yritysten huumetestien tärkeimmäksi ja lähes ainoaksi perusteluksi, mutta tutkimistani kahdeksasta yrityksestä se oli keskeinen syy vain kolmessa.

Huumeiden käyttäjän tunteminen on yhä harvinaista varsinkin vanhemmissa ikäryhmissä (Hakkarainen & Metso 2001, 279; Partanen & Metso 1999, 147). Tiedotusvälineiden rooli onkin ollut keskeinen kulttuurillemme suhteellisen vieraan huumeongelman konstruoinnissa (Hakkarainen 1992, 102). Lehdissä huumeet kuvataan erittelemättömänä kokonaisuutena ja yhdistetään lähes aina rikollisuuteen ja vaikeimman asteen narkomaniaan (Kaukonen & Halmeaho 1998, 108). Ihmisten huumeita ja niiden käyttäjiä koskevat käsitykset eivät yleensä perustukaan henkilökohtaisiin kokemuksiin. Kysymys on pikemminkin sosiaalisista representaatioista eli yh-

teiskuntamme kulttuurisista yleistotuksista ja eräänlaisesta arkijärjestä (Moscovici 1981 & 1984 & 2000).

Huumetestaus ei perustu yrityksissä havaittuihin huumeiden aiheuttamiin ongelmiin, vaan turvallisuuden uhkakuviiin, joten huumeista, huumeiden käyttäjistä ja huumetestistä vallitsevat yhteisölliset käsitykset ovat keskeisiä tekijöitä selitettäessä testauksen kasvavaa suosiota. Sosiaalisten representaatioiden teorian kehittäjän Serge Moscovicin (2000, 121) mukaan useimmat ihmiset tukeutuvat tieteellisen tiedon sijaan yleisesti uskottuihin näkemyksiin.

Tutkimuksen kohteena on kahdeksan huumeetestausta käyttävää suomalaisyritystä. Rajaus suomalaisiin yrityksiin on tärkeää siinä mielessä, että näin syy testien aloittamiseen ei ole kansainvälisestä pääkonttorista annettu määräys, vaan keskustelu ja päätökset on tehty suomalaiset olot huomioon ottaen. Tunnistamattomuuden varmistamiseksi yritysten toimialaa ja työtehtäviä kuvaillaan vain suurpiirteisesti eikä systemaattisesti tietoja kokoavia taulukoita esitetä.

Tutkittavat yritykset ovat suuria yrityksiä niin henkilöstönsä kuin liikevaihtonsakin perusteella. STT:n mukaan Suomen työpaikoilla tehdään noin 10 000 huumetestiä vuodessa (Metro 9.8.2001). Tutkimuksen kohteena olevat yritykset testaavat yhteensä yli 4 000 henkilöä vuodessa. Tutkituista yrityksistä puolet työllistää kolmesta viiteen tuhatta henkilöä. Kaksi yrityksistä työllistää enemmän ja kaksi vähemmän. Toimi-aloittain yritykset jakautuvat karkeasti seuraavasti: kaksi yritystä hotelli-, ravintola- ja kaupanalalta, kaksi informaatioteknologia-alalta, kaksi logistiikan ja kuljetuksen alalta, yksi pankki- ja vakuutusosalta ja yksi perusteollisuuden alalta. Puolessa tutkituista yrityksistä olivat testit olleet käytössä noin vuoden, yhdessä pari vuotta, kahdessa viitisen vuotta ja yhdessä pidempään.

Haastateltavia neljä on henkilöstöjohtajia ja

kaksi henkilöstöpäällikköä. Lisäksi kaksi haastateltavaa kuuluu terveydenhuoltohenkilöstöön. Työterveyspuolen haastateltavat olivat olleet yrityksissään henkilöstöjohdon mukaan sitä keskeisemmässä roolissa testien selvitysmiehinä ja täytäntöön panijoina. Haastateltavat jakautuvat sukupuolen mukaan tasan. Henkilöstöjohtoon kuuluvia haastattelema ei voida saada kokonaiskuvaa testikysymyksestä, mutta heidän näkökulmansa on kiinnostavin testien tarpeellisuuden määrittelyn kannalta.

HUUMETESTIT YRITYKSISSÄ

Tutkituista kahdeksasta yrityksestä kuudessa testataan kaikki uudet henkilöt lähettipojasta toimitusjohtajaan. Kahdessa yrityksessä testataan vain henkilöt, joiden työ on katsottu erityisen vaaralliseksi. Kaikissa testataan nimenomaan uudet työntekijät. Usein henkilö on jo aloittanut työnsä, mutta työsopimusta ei ole vielä allekirjoitettu. Yhdessä yrityksessä testataan uusien lisäksi satunnaisesti noin vuoden välein osa henkilöstöä ja esimiehiä. Käytöstä epäiltyjä on mahdollista testata neljässä yrityksessä.

Testaus suoritetaan virtsanäytteestä. Huumeetitestit ja testitulosten tulkinta on annettu kaikissa tutkimuksen kohteena olevissa yrityksissä terveydenhuollon ammattilaisten hoidettavaksi. Kuudessa yrityksessä kahdeksasta on ulkoistettu työterveydenhuolto, jossa myös huumeetitestit suoritetaan. Kaikissa tutkituissa yrityksissä korostetaan testien luotettavuutta ja testaamisen luottamuksellisuutta. Julkisessa keskustelussa paljon huomiota saaneita pikatestejä ilman varmistusanalyysijä ei suuremmissa yrityksissä näy käytettävän. Työnantajalle ei heidän mukaansa jää rekisteritietoja testeissä kiinni jääneistä. Tieto positiivisesta testituloksesta jää kuitenkin työterveydenhuollolle. Merkintä positiivisesta testituloksesta kirjataan potilaskorttiin, jossa tiedot säilyvät jopa kaksikymmentä vuotta.

Positiivinen tulos huumeetitestissä ei merkitse sitä, että testattava henkilö olisi ollut näytteenantohetkellä aineen vaikutuksen alaisena, sillä virtsasta tehtyjen analyysien avulla ei voida arvioida todetun aineen määrää elimistössä tai kertoa aineen tarkkaa nauttimishetkeä. Lääkkeiden kohdalla ei pystytä erottamaan hoitoon liittyvää käyttöä päihdekäytöstä. (Seppälä 1998, 456-457.) Huumeetesti kertoo, että jotakin ainetta on käy-

tetty, mutta ei sitä, miten tämä aine vaikuttaa yksilön käyttäytymiseen (Drug and..., 1994, 17).

Useimmat huumeuselonnat kattavat amfetamiinin, metamfetamiinin, kannabiksen, opiaatin, kokaiinin sekä erilaiset uni- ja rauhoittavat lääkeaineet (Seppälä 2000a). Kolmessa yrityksessä osattiin eritellä ja myös nimetä joitain testattavia aineita. Kahdessa yrityksessä ei osattu sanoa mitään testattavista aineista. Kolmessa yrityksessä testattiin ”perushuumeaineet”, ”keskeisimmät” tai ”yhdeksänkymmentä prosenttia normaaleista aineista”. Henkilöstöjohdon työnkuvaan ei varmasti kuulukaan tietää kaikkia yksityiskohtia testeistä. Vähäinen tietämys testattavista aineista kertoo kuitenkin siitä, että huumeet ovat vieraita ja että ne nähdään helposti yhtenä kokonaisuutena.

Bentsodiatsepiineja ei testata kahdessa yrityksessä, kolme testaa ja kolmessa henkilöstöjohto ei tiennyt tilannetta. Haastateltavien mukaan bentsodiatsepiinien käyttö ei sinänsä ole este työsuhteelle, ja yhdessä yrityksessä on suunniteltu siirtymistä testiin, jossa uni- ja rauhoittavat lääkkeet eivät näy.

Tietosuojasyistä henkilöstöjohdolla ei yleensä ole tarkkaa tietoa positiivisten tulosten lukumäärästä. Eniten positiivisia tuloksia on ollut kaksi vuotta sitten testit aloittaneessa yrityksessä. Testattuja uusia työntekijöitä on ollut hieman alle kaksisataa, joista positiivisen tuloksen antoi yhteensä neljä tai viisi henkilöä. Kahdessa yrityksessä ei ole toistaiseksi tullut esiin yhtään positiivista tapausta. Toisessa näistä on testejä tehty hieman yli vuoden ja toisessa puolisen vuotta.

Yleisin ongelma testaamisessa oli virtsanäytteen antamisen valvonta. Tämä mainittiin puolessa tutkituista yrityksistä. Virtsasta tehtävän testin näytteenantoon liittyy monia manipulaatiomahdollisuuksia, kuten runsas veden juominen ennen näytteen antoa tai näytteen manipuloiminen erilaisilla kemikaaleilla (Seppälä 2000b, 131; Staudenmeier Jr. 1989, 212).

Asianmukaisestikin suoritettuihin testeihin liittyy ongelmia. Väärä negatiivinen tulos on yksi näistä. Monet kymmenet design-amfetamiinit, monet huumeiksi luokitellut opiaattilääkkeet ja hallusinogeeniset huumeet, kuten LSD, jäävät huomaamatta kapea-alaisesta seulonnasta johtuen. (Seppälä 2000a.) Tätä ei kuitenkaan nähty yrityksissä suurena ongelmana. Yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa verrattiin virtsasta tehtyä analyysia ja työntekijöiden omaa ilmoitusta huumeiden käytöstään. Osojoukosta 87 myönsi käyttäneen-

sä huumeita, mutta virtsasta tehty analyysi paljasti vain 33 henkilön käyttäneen huumeita. (Cook & al. 1995, 422.) Aineiden lyhyet toteamisajat mainittiin ongelmana kahdessa yrityksessä. Unilääkkeet voivat näkyä testissä kuukaudenkin jälkeen käytön lopettamisesta, kannabis ja rauhoittavat lääkkeet näkyvät keskimäärin pari viikkoa, mutta kokaiini ja heroiini näkyvät vain pari päivää (Seppälä 1998, 457).

Väärien positiivisten tulosten mahdollisuutta pohti ainoastaan yksi haastatelluista. Muille näytti olevan selvää, että vääriä positiivisia tuloksia ei tule, tai koko asiasta ei mainittu mitään. Väärän positiivisen tuloksen riski on aina olemassa. Väärän positiivisen tuloksen lähteenä voivat olla monet lääkkeet ja jopa sämpylöiden unikonsiemenet (Seppälä 1998, 458; Seppälä 2000a). Varmistusanalyysissä todettu positiivinen testitulos ei välttämättä merkitse sitä, että aine olisi peräisin huumeiden käytöstä, sillä esimerkiksi Parkinsonin taudin hoitoon käytetystä selegliinistä muodostuu elimistön aineenvaihduntatuotteina metamfetamiinia ja hieman amfetamiinia (Seppälä 2000b, 132). Yhdysvalloissa tehtyjen tutkimusten mukaan keskimäärin jopa 12 prosenttia positiivisista tuloksista oli vääriä hälytyksiä. Halvimmat testit olivat riskialttiimpia virheille. (Staudenmeier Jr. 1989, 214.) Toisaalta vääriä positiivisia tuloksia on toisten tutkimusten mukaan hyvin vähän tai ei juuri ollenkaan (Harris & Heft 1992; ks. Cook & al. 1995, 418).

TESTAUKSEN OIKEUTTAMINEN

Varmasti loogisin selitys huumeiden testaamiseen olisivat huumeista aiheutuneet taloudelliset tai sosiaaliset ongelmat. Tästä ei ole kyse missään tutkituista yrityksistä. Yhdessäkin yrityksessä ei ole tapahtunut huumeista johtuvaa onnettomuutta, eikä mitään muitakaan taloudellisia tai sosiaalisia haittoja ole pystytty todentamaan. Neljässä yrityksessä ei ole tavattu yhtään huumeidenkäyttötapausta.

Vahvoja epäilyjä tai yksittäisiä tapauksia huumeiden käytöstä on havaittu neljässä yrityksessä. Epäilyjen ja todettujen tapausten ero on varsin häilyvä etenkin kahdessa tapauksessa. Esimerkiksi yrityksessä C on ollut huumeiden käyttöön viitattavia ”yksittäisiä tämmösiä tilanteita”, mutta myöhemmin sama haastateltava pohti huumeiden käyttäjän tunnistamisen vaikeutta, sillä ”yh-

tään huumetapausta ei oo vielä tullu”. Missään haastattelussa ei käynyt ilmi, että työntekijöitä olisi ohjattu hoitoon tai irtisanottu huumeiden käytön vuoksi.

Tutkittavissa yrityksissä on sisäistetty hyvin yksittäistenkin sanojen vaikutus mielikuviiin, sillä huumeet sijaan halutaan puhua huumeiden vastaisesta ohjelmasta tai huumeettomasta työyhteisöstä. Yritykset, joissa testaukset liittyvät vain tiettyihin työtehtäviin, puhuvat huumeetestistä. Neljä haastateltavaa käyttää huumeiden vastaista ohjelmaa parempana synonyyminä huumeetestille.

Yrityksessä A ei haastateltavan mukaan päädytty huumeestehiin, vaan ”huumeiden vastaiseen julistukseen” ja ”huumeettomaan työyhteisöön”, ja se toteutettiin yhteistyössä henkilöstön edustajien kanssa. Huumeeton työyhteisö tuskin herättääkään samanlaista vastustusta kuin huumeetesti. Huumeeton työyhteisö on abstraktio, jonka konkreettiset testit tuottavat. Huumeiden vastaisella ohjelmalla tarkoitetaan käytännössä huumeetestiä ja käyttäjien hoitoonohjausmallia. Vain yhdessä yrityksessä puhuttiin esimerkiksi valistuksen kuulumisesta ohjelmaan.

B: Koko ajan meillä oli se, että tässä on kysymys laajemmasta ohjelmasta, vaan ei pelkkä. Huumeetestaukset on niinku yks osa siinä, että huomioidaan myöskin ne tilanteet et henkilöitä jos niitä jää kiinni näissä huumeiden kanssa pelaamisesta niin et miten heidät sitten hoidetaan ja mikä sen vaikutus on työsuhteeseen ja niin edelleen.

Yrityksessä B ohjelma pyritään esittämään ainakin kolmiosaisena kokonaisuutena pelkän testin sijaan (testi, hoito, vaikutus työsuhteeseen jne.). Tällaisia luetteloita käytetään, kun pyritään tekemään yksittäisistä osista laajempia kokonaisuuksia (Potter 1996, 196). Huumeetesti on ikään kuin vain pieni osa taistelua, jolla pyritään huumeettomaan työyhteisöön. Olisi yllättävää, jos edes periaatteellisia suunnitelmia testin seurauksista ja työntekijöiden mahdollisesta hoitoonohjauksesta ei olisi tehty. Nyt se pyritään esittämään itse testiä tärkeämpänä osana, vaikka testi koskee lähinnä työnhakijoita.

Turvallisuus

Huumeista aiheutuvat potentiaaliset riskit ovat syy testaamiseen. Julkisessa keskustelussa huumeetestit on esitetty erityisesti työturvallisuuden parantajina. Tutkituista yrityksistä turvallisuus on

tärkein perustelu kolmessa yrityksessä. Yhdessä näistä lähes yhtä tärkeä syy on mahdollisen onnettomuuden ympäristöhaitat. Turvallisuutta painottavien yritysten tiettyihin työtehtäviin liittyvät todellisia henkilövahinkoriskejä, joten kahdessa testataankin vain vaaralliseksi katsottuihin työtehtäviin tulevat henkilöt. Toisessa näistä on myös vuosittaisia kontrollitestejä. Individualisoitu turvallisuudesta puhuminen ei käsitteellistä ongelmaa työnantajan ja työntekijän väliseksi kysymykseksi, vaan työntekijöiden keskinäiseksi ongelmaksi, jossa työntekijät ja huumeiden käyttäjät ovat vastakkain. Kahdessa yrityksessä aloite testaamiseen onkin tullut henkilökunnan edustajilta.

G: Eli niil on tietysti sama ajatus, et pelottaahan se kaikkia jos tommosessa ympäristössä joku käyttäytyy arvaamattomasti. Et se on semmonen turvallisuuskysymys myös näille henkilöstölle ja henkilöstön edustajille.

Työympäristön vaarallisuutta pidetään selviönä, mutta sen sijaan, että syytä vaarallisuuteen etsittäisiin työympäristöstä, syytä etsitään nyt työntekijästä. Tämä voi lisätä työturvallisuutta, jos samalla muistetaan työympäristön ja muun työsuojelun merkitys tapaturmien ennaltaehkäisyssä. Suomessa työperäisestä sairaudesta tai oireesta kärsii noin 480 000 palkansaajaa (Karjalainen & Vänskä & Notkola 2000, 8). Työn aiheuttamat riskit voivat jäädä keskustelussa taka-alalle, jos työturvallisuus käsitetään yksilöstä johtuvana uhkana työympäristölle.

Julkisuudessa testausta oikeutetaan erityisesti turvallisuuteen vetoamalla. Mielipidekirjoituksessaan Teollisuuden ja Työnantajain sekä Palvelutyönantajat ry:n asiantuntijalääkäri sekä Diaacor Terveyspalveluitten johtava ylilääkäri Kari Kaukinen toteaa, että ”huumeiden käyttäjä voi vaarantaa muiden turvallisuuden fyysisesti, psyykkisesti, sosiaalisesti tai taloudellisesti” (HS 19.7.2001). Metalliteollisuuden Keskusliiton johtaja Jussi Kallio toivoo alalleen työnhakijoiden testausten lisäksi myös työsuhteessa olevien testaamista pistokokein. Testejä hän perustelee turvallisuuteen vedoten. Järjestö ei johtajansa mukaan tule suosittelamaan hoitonojhausta huumeitapauksissa, vaan positiivisen testituloksen seuraukseksi suositellaan irtisanomista. (Ahjo 21.6.2001.) Jock Youngin (1999) näkemys eksklusiivisesta yhteiskunnasta kuvaa ajattelumallia, jossa hankaliksi määriteltyjä yksilöitä ei pyritä sulauttamaan yhteiskuntaan vaan siirtämään sen ul-

kopuolelle. Kuntoutusta ei tarvitse miettiä, jos ongelma pyritään hoitamaan testein etukäteen.

Yksittäisen työntekijän merkitys turvallisuuden luojana on kiistaton. Työhöntulovaiheessa suoritettu testi ei kuitenkaan erota työ- ja vapaa-ajan käyttöä, ja monet huumeet voidaan todeta virtsasta vain pari päivää, jos sitäkään. Yrityksille on luonnollista valita tasaväkisten hakijoiden joukosta se, johon liittyy vähemmän riskejä. Huumeiden käyttäjän stigmaan kuuluu vastuuntunnottomuus, jota positiivinen testitulos indikoi.

Rikollisuus

Turvallisuus laajasti ymmärrettynä on tärkein perustelu, sillä myös omaisuusrikoksista ja tietoturvallisuudesta puhuttaessa viitataan usein turvallisuuteen. Rikollisuuden pelko on tärkein yksittäinen syy huumeitastaukseen. Kaikissa kahdeksassa yrityksessä omaisuusrikosten tai tietoturvallisuuden kohdistuvat riskit nähdään yhtenä synnä aloittaa testit. Kolmessa yrityksessä tärkeimpänä synnä testaamiseen on huumeiden käyttöön liittyvä omaisuusrikosten uhka. Kahdessa yrityksessä tärkein syy on tietoturvallisuuteen kohdistuvat riskit.

Epäilyjä havaitusta huumeisiin liittyvästä rikollisuudesta on ollut kahdessa yrityksessä, mutta tapauksia ei kuitenkaan pystytty selvittämään. Poliisi oli esittänyt epäilyä, että yritykseen A kohdistuneessa omaisuusrikostapauksessa joku henkilökunnasta olisi ollut huumeiden käyttöönsä rahoittava yhteyshenkilö. Yrityksessä B epäiltiin kiristyksen kohteeksi joutuneita kassatyöskentelyssä olevia henkilöitä huumeiden käyttäjiksi.

C: ... me ihan oikeesti nähdään että että se käyttö voi johtaa tämmösiin arvaamattomiin seurauksiin just sillä tavalla että rikollisuus saa meistä lonkeron tai lonkeronsa tänne sisään koska kekseliäisyshän on rajaton.

Esimerkissä huumeiden käyttö voi johtaa siihen, että rikollisuus saa lonkeronsa yritykseen. Ilmiön selittäminen muuten kuin metaforalla olisi hyvin hankalaa, sillä silloin jouduttaisiin perustelevaan, miten yksittäinen huumeiden käyttäjä voi olla niin vaarallinen ja onko yksittäinen huumeiden käyttäjä todellakin osa yrityksiin levittäytyvää rikollismaailmaa. Metaforien avulla voidaan luoda haluttuja konnotaatioita ilman monipuolista argumentaatiota (Jokinen 1999, 149).

Huumeitesti ei enää ole varsinaisesti jonkin aineen käyttöä koskeva tai työnhakijan terveyden-

tilaa mittaava testi, vaan henkilön luotettavuuden selvittämistä. Itse aineiden käyttö ei ole tärkeää, vaan keskeistä on väistämättömäksi katsottu seuraus eli varastaminen ja rikollisuus. Varakaaksi leimaamista on perusteltu huumeiden käyttäjän suurella rahantarpeella, mutta ajatusmallin taustalla on varmasti myös moralistinen näkemys. Ajatellaanhan usein, että huumeiden käyttö johtuu moraalista heikkoudesta tai moraalittomuudesta (Lakoff 1996, 74). Moraalittomalle varastaminen on tietenkin aivan luonnollista.

Nils Christien ja Kettil Bruunin (1986, 82) mukaan huumerikollisen myytti perustuu pitkälti kuvaan huumeiden orjasta, jonka on pakko varastaa jatkuvan aineen tarpeensa tyydyttääkseen. Työpaikkojen huumetestauksen perustaminen huumerikollisen myytin varaan on ajatuksena ongelmallinen. On selvää, että jotkut huumeiden käyttäjät varastavat rahaa tai tavaroita aineita hankkiakseen. Huumeiden ja rikollisuuden välillä on yhteys, mutta ei ole oikeutettua puhua yksiselitteisestä kausaalisuhteesta (Kinnunen 2001, 50). Kuten Arne Kinnunen (1996, 16, 30) on tutkimuksissaan havainnut, on amfetamiinin ja omaisuusrikollisuuden välillä selvä kytkös, mutta tämä koskee hänen mukaansa lähinnä jo yhteiskunnasta vieraantunutta joukkoa aineen käyttäjiä. Apua alkoholin tai huumeiden käyttöön hakeneista vain noin kymmenen prosenttia on työelämässä (Nuorvala & al. 2000, 249). Suomessa ehdottomasti yleisin laiton huume on kannabis (Hakkarainen & Metso 2001, 279), joka näkyy testeissä huomattavasti pidempään kuin amfetamiini ja heroini (Seppälä 1998, 457). Voidaankin olettaa, että suurin osa positiivisista testituloksista koskee kannabista. Kannabis on varsin halpa päihde verrattuna koviin huumeisiin (Kinnunen 1996, 61) eikä aiheuta voimakasta fyysistä riippuvuutta (Saarnio 2000, 160). Rikollisuutta perustellaan pikemminkin moralistisin kuin tieteellisin tai näyttöön pohjautuvien perustein.

D: Ni ja sillä tavalla että se voi tietysti vaikuttaa vähän niinku seikkailukertomukselta, mutta myöskin niin että jos joku joutuu koukkuun ja sitten joku pystyy hyödyntämään tämmöstä suhdetta ja saa tekemään jotain joka sitten vaurioittaa yritystä.

Varastamisen lisäksi huumeiden käyttäjät koetaan uhkana yritysten tietoturvallisuudelle. Edellisessä esimerkissä tunnustetaan, että tietoturvallisuuden uhka voi vaikuttaa seikkailukertomukselta. Täl-

lainen asiantilan tunnustaminen on tehokkaampaa, kuin antaa kuulijan itse tulla tähän samaan johtopäätökseen (Potter 1996, 130). Näin todetaan, että asiaa on pohdittu ja että vaikka se saattaa vaikuttaa seikkailukertomukselta, niin sellainen se ei ole.

Työpaikalla tapahtuva huumeidenvälitys mainitaan huomattavaksi uhkakuvaksi kahdessa yrityksessä. Tämän katsotaan liittyvän yritysten toimialaan tai organisaatorakenteeseen, sillä yrityksen B toimiala mahdollistaa huumeiden välittämisen asiakkaille ja yrityksessä D sisäisten tietoverkkojen katsotaan mahdollistavan huumeiden välityksen henkilöstölle.

Kahdessa yrityksessä pelätään huumeiden käyttäjien väkivaltaista käytöstä. Yrityksessä C pelätään ”kevyisiin huumeisiin liittyvää flashback-ilmiötä”, jolloin pelätään jopa, että työntekijä ”käy asiakkaan päälle”. Pelkojen taustalla on huumeiden vaikutuksia ”ilmeikkäästi kuvannut” työterveyslääkäri. Tilastollisesti tarkasteltuna huumerikolliset eivät ole erityisen väkivaltaisia ainakaan rikollismaailman ulkopuolisille (Kinnunen 1996, 20). Mainittu flashback-ilmiö liittyy ennen kaikkea LSD:hen, mutta joskus myös fensykliidiiniin ja pitkäaikaiseen kannabiksen käyttöön. Huumeetit eivät ratkaise potentiaalista ongelmaa, sillä flashback-ilmiössä aine on jo poistunut elimistöstä, eivätkä yleisimmät testit edes kata LSD:tä. (Fabritius & Salaspuro 1998, 420; Ahtee 1998, 149; Seppälä 2000a.) Kannabiksen suurkäyttäjillä voi ilmetä muutaman minuutin kestoisia flashback-ilmiöitä, mutta väkivaltaiset reaktiot eivät kuulu kannabispäihtymykseen (Fabritius & Salaspuro 1998, 420; Losken & Maviglia & Friedman 1996, 181–183).

Viesti

Huumetestien yksi tärkeimmistä funktioista on toimia huumeiden vastaisena viestinä henkilöstölle, työnhakijoille tai asiakkaille. Näkemys testistä viestinä on itsessään tärkeä perustelu, mutta se vahvistaa myös muita perusteluja. Esimerkiksi testaamisen toimiminen viestinä työnhakijoille on pohjimmiltaan pyrkimystä estää rikollisten hakeutuminen yritykseen.

Yhdysvalloissa yritysten huumetestausta tutkineen Elaine Draperin (1998, 70–72) mukaan testien ennalta ehkäisevä vaikutus on hyvin tärkeää yrityksille. Näin on myös Suomessa. Kahdessa yrityksessä positiiviset testitulokset ovat puolittu-

neet vuosien varrella. Yrityksissä ilmiön tulkitaan johtuvan siitä, että huumeiden käyttäjät ovat kullekin testistä, eivätkä enää hakeudu yritykseen. Internetissä on varsin paljon tietoa aineiden toteutamisajoista ja keinoista manipuloida näytteitä, joten on myös mahdollista, että käyttäjät osaavat varoa kiinni jäämistä. Joel Bennettin ja Wayne Lehmanin (1999) tutkimuksen mukaan päihdekielteen ilmapiiri, josta huumeetesti on yksi osoitus, voi vähentää päihdeiden käyttöä työaikana. Seitsemässä yrityksessä testaus nähtiin työntekijöille ja -hakijoille suunnattuna viestinä, julistuksena tai manifestina siitä, että huumeiden käyttäjiä ei kaivata. Ainoastaan yhdessä yrityksessä ei viitattu tähän, koska henkilöstöjohtaja katsoi, että heidän alalleen tuskin hakeutuukaan huumeiden käyttäjiä.

Kolmessa yrityksessä testauksen vaikutusta julkisuuskuvaan ei pidetä kovin tärkeänä. Kahdessa näistä sidosryhmien vaatimukset olivat osaltaan johtamassa testaukseen, mutta siellä ei nähdä testausta imagokysymyksenä. Neljässä yrityksessä testaus nähdään varsin hyvänä lisänä julkisuuskuvaan ja yhdessä yrityksessä se on aivan keskeisimpiä syitä. Tässä yrityksessä testi toimii julkisuuskuvaan kohdistuvien tappioiden vähentäjänä, mutta myös eräänlaisen ”nuhteettomuuden” kuvan luoja. Vain yhdessä yrityksessä asiaa ei ole pohdittu tältä kannalta. Huumeet ovat pikemminkin poliitikoille kuin yrityksille hyvä vihollinen, mutta julkisuuskuvaan kiillottaminen työnhakijoita testaamalla on helppo keino osoittaa vastuullisuutta.

I: ... et jos omalta osalta pystytään vähentämään huumeaineiden käyttöä esimerkiksi. Ja meil työhönottotilanteessa on se, että jos meil on käyttäjä niin hänellehän tarjotaan hoitoa. Eli käydään niitä välineitä läpi, että miten hän voi päästä siitä eroon eli sitä kautta sitä yhteiskunnallista vastuutakin voidaan toteuttaa.

Positiivinen testitulos ei sinänsä välttämättä merkitse hoidontarvetta, mutta hoitomahdollisuudesta kertominen on toki vastuuntuntoisempaa kuin pelkkä ilmoitus, että työpaikka jäi saamatta. Hoitoa työnantajat eivät työnhakijoille kustanna. Yhteiskunnallisen tai sosiaalisen vastuun sijaan kyse on pikemminkin sosiaalisesta eksklusiosta, joten testauksen esittäminen vastuullisena toimintana ei ole kovin kestävä mainoslause. Riskiyhteiskunnassa ei pyritä ensisijaisesti saavuttamaan hyvää vaan estämään pahin (Beck 1992, 49). Se on myös testin keskeinen tarkoitus. Ris-

kien hallinnassa saatetaan kuitenkin turvautua kosmeettisiin keinoihin syihin puuttumisen sijaan (Beck 1992, 57).

Medikalisaatio

Lääketeieteellisillä perusteluilla ei yllättäen ollut suurta osaa perusteluissa. Lieneekö syynä, että huumeekysymystä ei käsitellä lehdistössäkään yleensä terveydellisenä vaan kontrollipoliittisena kysymyksenä (Kaukonen & Halmeaho 1998, 100; Hakkarainen 1992, 123–127). Sosiokulttuurisessa analyysissä on usein yhtä mielenkiintoista tarkastella tekstistä puuttuvia asioita kuin pelkkää tekstiä sinänsä (Fairclough 1995, 5). Testausta perustellaan vain yhdessä yrityksessä sillä, että huumeista aiheutuu sairauspoissaoloja, ja sielläkin tämä on vain vähäiseksi katsottu syy. Heikentyneeseen työsuoritukseen viitattiin ohimennen kahdessa yrityksessä.

Oikeastaan vain kahdessa yrityksessä painotettava eläkevastuu liittyy terveydellisiin näkökohtiin. Eero Suonisen (1999, 27) mukaan ”selonte-kojen antaminen aloitetaan monissa tilanteissa ikään kuin luonnostaan tutuimmasta vaihtoehdosta: laajalti kannatetuista, ideologisesti houkuttelevista ja itsestään selvän tuntuista diskursiivisista merkityksistä”. Eläkevastuuseen liittyvät perustelut seurasivat molemmissa tapauksissa ajallisesti rikollisuuteen nojaavia perusteluja, jotka siis ilmeisesti nähdään yrityksissä legitimiimpinä ja luonnollisempina perusteluina.

Testaaminen työtapaturman yhteydessä kuuluu kolmen yrityksen päihdepolitiikkaan. Yhdysvalloissa työnantajat määrittelevät tapaturman jälkeen annetun positiivisen testituloksen olleen syynä tapahtuneeseen. Testin avulla työnjohto voi välttyä kiusalliselta syyllisten etsimiseltä ja pestä kätensä. Työnjohtamisongelmien medikalisoiminen onnettomuustapauksissa on yleensä valikoivaa: vain työntekijät testataan, ei työnjohtoa. (Draper 1998, 74–76.) Kuitenkaan virtsasta tehtyjen analyysien avulla ei voida arvioida todetun aineen määrää elimistössä tai kertoa aineen tarkkaa nauttimishetkeä, joten testin perusteella ei voida sanoa, oliko testattava henkilö onnettomuuden tapahtuessa edes aineen vaikutuksen alaisena (Seppälä 1998, 456–457). Verestä tapahtuvien aineen määritysten perusteella voidaan kuitenkin arvioida akuuttia päihtymystä. Jos työterveyshuolto medikalisoii työturvallisuuden, ollaan menossa vaaralliseen suuntaan. Työturvalli-

suus saatetaan näin ollen nähdä ensisijaisesti yksilöistä riippuvana ja lääketieteellisesti hoidettavana kysymyksenä.

Testaaminen käsitteellistetään helposti koko yrityksen eduksi, mutta asiaa voidaan tarkastella myös eri henkilöstöryhmien näkökulmista. Draperin (1998) mukaan testeistä hyötyy operatiivisen johdon lisäksi työterveyshuolto. Työterveyslääkäri voi henkilöstön ja työnhakijoiden testaamisen avulla osoittaa tarpeellisuutensa yrityksen johdolle. Myös testien tuomat määrärahat ovat tervetulleita. (Draper 1998, 72–74.) Toisaalta ainakin Yhdysvalloissa osa huumeetestejä suorittavista lääkäreistä kokee toimivansa pikemminkin poliisina kuin lääkärinä, jolloin monien mielestä lääkärisuhteen luottamuksellisuus rikkoutuu (Draper 1998, 80, 84–89).

D: Et muitakin siel on. Verikokeita ja kolesterolia ja muita tällöisiä katotaan, että se on niinku yks siellä joukossa.

Huumeetesti on kuin kolesteroliteesti, jolla mitataan terveyden sijaan rehellisyyttä. Kategorisoidulla huumeetesti osaksi lääketiedettä ja lääketieteellisiä kokeita saadaan testeille luotettavuutta, arvostusta ja puolueettomuutta. Kolesteroliteestiin vertailu antaa myös ymmärtää, että yhden testin hyväksyminen johtaa myös toisen hyväksymiseen. Erilaisten kategorioiden tarkastelussa ei varsinaisesti ole hedelmällistä pohtia niiden totuusarvoa tai oikeellisuutta vaan niiden käyttöä tietyssä asiayhteydessä tai vuorovaikutuksessa (Potter 1996, 180). Huumeetestiä voi toki verrata kolesteroliteestiin, mutta testien luonteet ja seuraamukset ovat hyvin erilaisia.

Huumeongelman kasvusta huolimatta ovat alkoholin aiheuttamat ongelmat ja kustannukset yhteiskunnalle huumeisiin nähden moninkertaiset (Päihdetilastollinen vuosikirja 2000; Hein & Salomaa 2000, 36–38; Poikolainen 1998, 47). Tutkituissa yrityksissä alkoholi koetaan toistaiseksi huumeita suuremmaksi ongelmaksi, mutta huumeet nähdään suurempana uhkana. Syynä tähän ovat huumeiden tunnistamisen vaikeus ja käyttäjien arvaamattomat reaktiot. Alkoholin aiheuttamat ongelmat ovat huumeita selvästi yleisempiä, mutta ehkäpä ongelman yleisyys on tehnyt siitä erällä tavalla vakiintuneen ongelman, jolle ei enää uskota voitavan mitään. Kahdessa yrityksessä henkilöstön runsas alkoholin käyttö oli vaikuttimena huumeiden testaamiseen. Nel-

jässä yrityksessä testataan myös työnhakijan alkoholin käyttöä. Porvarilliset ja keskiluokkaiset arvot rajaavat lääketieteellisen leimasimen käyttöä (Tuomainen & al. 1999, 44). Alkoholin satunnaista tai suhteellisen runsastakaan käyttöä ei ole medikalisoitu, sillä kuten yhdessä alkoholin käyttöä testanneessa yrityksessä todettiin, ”jos juot paljon viinaa ja hoidat työsi, niin eihän se ole rikkollista touhua”.

Luonnollisuus

E: Et kyllä meidän alalla kyl ehdottomasti pitää testata.

Testien ja huumeiden tuloa yrityksiin pidetään väistämättömänä ja siten myös luonnollisena asiana. Testauksen pitäminen luonnollisena vahvistaa muita perusteluja, mutta toisaalta testaaminen ei tarvitse mitään erityistä syytä, jos se käsitetään luonnolliseksi toimenpiteeksi. Ilmiöiden käsittäminen luonnollisiksi vaikeuttaa niiden tunnistamista ideologisiksi konstruktoiksi antamalla niille arkijärjen status (Fairclough 1995, 31, 42).

Omista intresseistä etäännyttäminen on varsin tavallinen argumentoinnin muoto. Huumeestien tapauksessa kyseessä ei siis olekaan yrityksen etu, vaan henkilöstön tai jopa testattavan etu. Huumeetesti kategorisoidaan esimerkiksi yrityksessä B tasa-arvo- ja ikäohjelmiin sekä vajaakuntoisten työllistämiseen, eli henkilökuntaa hyödyntäviin parannuksiin. Huumeetesti esitetään osaksi ”vastuullista henkilöstöpolitiikkaa”. Kahdessa yrityksessä kerrottiin, että työntekijät olivat vaatimassa testejä. Myös työntekijöille huumeet tuovat turvallisuusriskin ja omaisuusrikosten riskin työyhteisöön. Testit eivät yleensä kosketa jo vakainasettua henkilöstöä, joten miksei niitä voisi hyväksyä tai jopa toivoa. Vaikka henkilöstö ei olisi testejä nimenomaisesti toivonutkaan, haluttiin yrityksissä painottaa asian yhteisyyttä seuraavan esimerkin tapaan:

F: Se on tärkeää ja me ollaan yhteiset pelisäännöt luotu. Niin ollaan samaa mieltä asioista niin silloin tällömmä on kestävä pohja.

Metafora ”yhteiset pelisäännöt” antaa ymmärtää työnantajan ja työntekijän olevan tasavertaisia. Jos testit halutaan rinnastaa peliin, niin tulee muistaa, että tässä pelissä työnantaja on pikemminkin pelikentältä ulos ajava tuomari kuin kanssapelaaja. Testaaminen ei tässä yrityksessä edes

koske työnjohtoa. Etujen hämärtäminen on keskeinen osa onnistunutta vakuuttelua (Potter 1996, 124). Pelisäännöt käsitetään kaikille yhteäläisiksi ja kenenkään etua ajamattomiksi sopimuksiksi. Me-retoriikalla luodaan kuvaa yhteisistä intresseistä (Jokinen 1999, 139).

Draperin (1998, 70–72) mukaan Yhdysvalloissa monet yritykset testaavat, koska muuallakin testataan. Myös Suomessa on samoja piirteitä, sillä muiden yritysten näyttämä esimerkki oli syyksensä ainakin puolella tutkituista yrityksistä. Moraalinen paniikki on tilanne, jossa jotakin ulkopuoliseksi katsottua ihmisryhmää kohtaan vaaditaan erityisiä toimenpiteitä konsensuksen vallitessa (Goode & Ben-Yehuda 1994, 33–41). Yrityksissä muiden yritysten ja koulujen huumetestausten ympärillä käyty keskustelu on luonut otollisen maaperän moraalisen paniikin muodostumiselle. Tällöin testaaminen vaikuttaa aivan luonnolliselta toimenpiteeltä.

Yhdysvalloissa 1980-luvulla Reaganin hallinnon aloitteesta syntynyt innostus huumetesteihin oli osa huumeiden vastaista moraalista paniikkia (Goode & Ben-Yehuda 1994, 210–211). Ongelman konstruktionistisesta luonteesta kertoo se, että huumeongelma oli suurempi 1970-luvun lopulla kuin pahimman paniikin aikoihin 1980-luvulla (Goode & Ben-Yehuda 1994, 205–206). Jock Youngin (1999, 112) mukaan moraalisen paniikin lietsominen on entistä vaikeampaa jälkimodernina aikana, jolloin ihmiset sietävät entistä paremmin poikkeavuutta. Riskien minimoiminen on moraalisia pohdintoja tärkeämpää (Young 1999, 67). Yhteistä sekä riskien hallinnasta että moralismista nousevissa perusteluissa on näkemys huumeiden käyttäjistä itse kohtalonsa valinneina yksilöinä (Young 1999, 113; Lakoff 1996, 85). Näin kovatkin keinot ovat oikeutettuja.

Testit kuvaillaan välttämättömänä pakkona muuttuvassa maailmassa. Mainintoja pahenevasta huumetilanteesta on useissa haastatteluissa. Ongelma käsitteellistettiin niin, ettei se vielä ole ”räjähtänyt käsiin” (B) tai ”ryöstäytynyt” (C), mutta implisiittisesti voi päätellä, että jos jotain ei tehdä, varmasti juuri näin tapahtuisi. Neljässä yrityksessä yksi testaamisen aloittamisen syy on nuori ikärakenne. Uudet nuoret työntekijät nähdään helposti vakiintunutta järjestystä heiluttava uhkana niin johdon kuin henkilöstönkin keskuudessa. Nuorten työntekijöiden lukumäärän kasvun myötä ongelma arvellaan väistämättömäksi.

Tutkimuksen kohteena olevissa yrityksissä laajalti kannatettuja näkemyksiä ja toimintatapoja voidaan eräin varauksin yleistää myös muihin työnhakijansa testaaviin yrityksiin. Kyse ei kuitenkaan ole tilastollisista todennäköisyyksistä vaan ennen kaikkea ilmiön selittämisestä.

Huumeiden ongelmakäyttäjiin perinteisesti liitettyt representaatiot on siirretty positiivisen testituloksen antaneisiin työnhakijoihin. Positiivisen huumetestin antanut henkilö käsitteellistetään aina huumeiden käyttäjäksi. Suomessa ”huumeiden käyttäjä” on terminä kohteensa kokonaisvaltaisesti määrittelevä hieman samaan tapaan kuin ”alkoholisti”. Huumeiden käyttäjä ankkuroidaan rikollisiin, eikä esimerkiksi harmittomiin alkoholin satunnaiskäyttäjiin. Koska testaus keskittyy työnhakijoihin, voidaan tehdä selkeä erottelu ”meidän” ja ”heidän” välillä.

Huumeet on yksi suuri ja pelottava kokonaisuus, joka nähdään voimakkaasti kasvavana riskinä. Yrityksissä ei kielletä eri huumeiden aiheuttamia erilaisia riskejä, mutta mitään käytännön seurausta karkeilla erotteluilla ei ole. Huumeet ovat käyttäjänsä kokonaisvaltaisesti määrittävä ja valtaava voima, joka ei näyttäytyä aivojen kemiaan, vaan pikemminkin elämäntyyliin vaikuttavana moraalien rappeuttajana. Ankkuroinnissa outo ja tuntematon asia luokitellaan ja nimetään (Moscovici 1981, 193). Huumeet on ankkuroitu moraalittomuuteen, rikollisuuteen, turvattuuteen ja toiseuteen.

Sosiaaliset representaatiot pyrkivät muuttamaan tuntemattoman tunnetuksi (Moscovici 1981, 188). Objektivoinnissa abstraktista tehdään konkreettista, eli epämääräinen idea tai asia konkretisoidaan arkirealiteetiksi (Moscovici 1981, 198–200). Huumeettomuuden ideaalin uskotaan toteutuvan huumetestin kautta. Huumetestin voi itsessään nähdä eräänlaisena sosiaalisena representaationa, sillä testin avulla abstrakti huumeongelma ja huumeisiin liittyvät riskit konkretisoidaan. Tuntemattomasta pyritään tekemään tunnettu ja hallitsemattomasta hallittava. Testi ankkuroidaan lääketieteelliseen luotettavuuteen.

Käsitykset huumeiden käyttäjien vaarallisuudesta ja testien toimivuudesta luovat kontekstin, jossa testaus käsitetään luonnollisena. Testauksen oikeuttaminen yrityksissä perustuu kuitenkin ongelmallisiin näkemyksiin, sillä huumeet eivät ole

yksi kokonaisuus, positiivisen tuloksen antanut ei ole automaattisesti rikollinen tai merkittävä uhka työturvallisuudelle, eivätkä testit ole täysin luotettavia. Myyttiset näkemykset eivät ole ainoa syy huumeitestien suosioon, mutta ne ainakin luovat sille vankan pohjan.

Suurin osa huumeiden ongelmakäyttäjistä on kokonaan työmarkkinoiden ulkopuolella, sillä kovien huumeiden käyttö liittyy usein sosiaaliseen huono-osaisuuteen ja syrjäytymiseen. Työn hakeminen on monelle ongelmakäyttäjälle vain kaukainen haave, ja työmarkkinoiden normaalit syrjäintämekanismit karsivat heidät ilman testiäkin. Huumeetestit syrjäyttävätkin lähinnä satunnaiskäyttäjiä, kokeilijoita ja käyttönsä hallitsevia. Työelämässä mukana oleminen pitäisi satunnaiskäyttäjät kiinni yhteiskunnassa ja estäisi ongelmien muodostumista. Positiivinen testitulos ei merkitse yksilön automaattista syrjäytymistä, sillä voihan testi toimia myös herättäjänä. Herääminen ilman apua ja työpaikkaa voi olla monelle liian kovaa. Satunnaiskäyttäjän huumeongelma voi alkaa positiivisesta huumeetestistä, jossa identifoidutaan huumeiden käyttäjäksi ja rikolliseksi (Staudenmeier Jr. 1989, 218).

Yritysten ja yhteiskunnan tulisi hahmottaa huumeestien merkitys ja siihen liittyvät mahdollisuudet ja rajoitukset realistisesti. Niin väärin

positiivisten kuin väärin negatiivistenkin tulosten mahdollisuus on syytä pitää mielessä. Testaaminen voi olla perusteltua joihinkin vaarallisiin työtehtäviin liittyen, mutta rikollisuuden torjuna testiä tuskin tarvitaan. Yksilön suojan loukkaamisen tai väärin testitulosten sijaan testausten suurin uhka ovat siihen liitetyt perusteettomat odotukset ja toiveet. Testi nähdään turvallisen ja onnellisen työyhteisön tekijänä tai jopa tienä huumeettomaan yhteiskuntaan, vaikka väitteille ei löydy riittävästi perusteita. Valheellisiin uskomuksiin tuudittautuminen voi viedä huomion pois ongelmien ennaltaehkäisystä ja hoidosta.

Helsingin Sanomat (11.7.2001) on käsitteellistänyt pääkirjoituksessaan huumeestauksen kysymykseksi, jossa yksilön suoja ja yhteisön etu ovat vastakkain. Vastakkainasettelu ei ole erityisen onnistunut. Yhteiskunnan huumeongelmaa testaus ei poista, yrityksissä huumeiden aiheuttamia ongelmia on hyvin vähän, eikä testillä usein edes pyritä parantamaan työturvallisuutta. Testistä etsitään lääkettä usein pikemminkin kuviteltuihin kuin todellisiin ughiin. Lääkkeen sivuvaikutukset ovat joka tapauksessa varsin voimakkaat, joten niin yritysten kuin yhteiskunnankin on syytä pohtia, mitä testin avulla tavoitellaan ja mihin hintaan.

KIRJALLISUUS

Ahjo 13/2001. Huumeetestit tulivat työpaikoille ennen lainsäädäntöä. 21.6.2001

Ahtee, Liisa: Kokaiini, amfetamiinin johdokset ja hallusinoogenit. S. 141–154. Teoksessa: Salaspuro, Mikko & Kiianmaa, Kalervo & Seppä, Kaija (toim.): Päihdeläketiede. Jyväskylä: Duodecim, 1998

Beck, Ulrich: Risk Society. Towards a New Modernity. London: Sage, 1992

Bennett, Joel B. & Lehman, Wayne E. K.: Employee Exposure to Coworker Substance Use and Negative Consequences: The Moderating Effects of Work Group Membership. *Journal of Health and Social Behavior* 40 (1999), 307–322

Christie, Nils & Bruun, Kettil: Hyvä vihollinen. Espoo: Weilin + Göös, 1986

Cook, Royer F. & Bernstein, Alan D. & Arrington, Thadeus L. & Andrews, Christine M. & Marshall, Gordon A.: Methods for Assessing Drug Use Prevalence in the Workplace: A Comparison of Self-Report, Urinalysis, and Hair Analysis. *The International Journal of the Addictions* 30 (1995): 4, 403–426

Draper, Elaine: Drug Testing in the Workplace: The Allure of Management Technologies. *International*

Journal of Sociology and Social Policy 18 (1998): 5/6, 64–106

Drug and Alcohol Testing in the Workplace. Report of the interregional tripartite experts meeting held from 10 to 14 May 1993 in Oslo, Norway. Genova: International Labour Office, 1994

Fabritius, Carola & Salaspuro, Mikko: Kannabis päihteenä. S. 419–422. Teoksessa: Salaspuro, Mikko & Kiianmaa, Kalervo & Seppä, Kaija (toim.): Päihdeläketiede. Jyväskylä: Duodecim, 1998

Fairclough, Norman: Critical Discourse Analysis. London: Longman, 1995

Goode, Erich & Ben-Yehuda, Nachman: Moral Panics. The Social Construction of Deviance. Cambridge: Blackwell, 1994

Hakkarainen, Pekka: Suomalainen huumeekysymys. Huumeausaineiden yhteiskunnallinen paikka Suomessa toisen maailmansodan jälkeen. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja n:o 42. Helsinki: Hakapaino, 1992

Hakkarainen, Pekka & Metso, Leena: Onko huumeiden käytön yleistymisen taitumassa? Vuoden 2000 huumeekyselyn tulokset. *Yhteiskuntapolitiikka* 66 (2001): 3, 277–283

Harris, M. & Heft, L.: Alcohol and drug use in the

workplace: Issues, controversies and directions for future research. *Journal of Management* 18 (1992), 239–266

Hein, Ritva & Salomaa, Jukka: Alkoholin ja huumeiden aiheuttamat haittakustannukset. S. 36–38. Teoksessa: Hein, Ritva & Partanen, Airi & Virtanen, Ari (toim.): Alkoholi ja huumeet 1999. Tilastoraportti 9/2000. Helsinki: Stakes, 2000

Helsingin Sanomat. Yksilön suojaaminen korostuu huumeesteissä. Pääkirjoitus 11.7.2001

Helsingin Sanomat. Huumeetesti toimii vartijana. Vieraskynä 19.7.2001

Jokinen, Arja: Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. S. 126–159. Teoksessa: Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero: Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 1999

Karjalainen, Antti & Vänskä, Jukka & Notkola, Veijo: Koetut työperäiset sairaudet ja oireet. Teoksessa: Paananen, Seppo (toim.): Työn vaarat 1999. Koetut työperäiset sairaudet, työtapatuimat ja työvälikvaltapaukset. Helsinki, Tilastokeskus, 2000

Kaukonen, Olavi & Halmeaho, Matti: Yhteisellä asialla? Lehtien huumausainekirjoittelu syksyllä 1996. S. 91–118. Teoksessa: Jaatinen, Jaana & Kaukonen, Olavi & Warsell, Leena & Halmeaho, Matti & Ahtola, Raija: Huumeet ja kouluuyhteisö. Konstruktionistinen tapaus tutkimus. Tutkimuksia 91. Jyväskylä: Stakes, 1998

Kinnunen, Aarne: Isännät, rengit ja pokat. Huumeemarkkinat ja oheisrikollisuus Helsingissä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 133. Helsinki 1996

Kinnunen, Aarne: Huumausainerikoksiin syyllistyneiden rikosura ja sosioekonominen asema. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 182. Helsinki: Hakapaino, 2001

Lakoff, George: *Moral Politics*. Chicago: The University of Chicago Press, 1996

Losken, Albert & Maviglia, Saverio & Friedman, Lawrence S.: Marijuana. In: Friedman, Lawrence & Fleming, Nicholas & Roberts, David H. & Hyman, Steven E. (eds.): *Source Book of Substance Abuse and Addiction*. Maryland: Williams & Wilkins, 1996

Metro. 10 000 huumeetestiä vuodessa. *Terveys* (15) 9.8.2001

Moscovici, Serge: On Social Representations. P. 181–209. In: Forgas, J. P. (ed.): *Social Cognition. Perspectives on Everyday Understanding*. European Monographs in Social Psychology, 26. London: Academic Press, 1981

Moscovici, Serge: The phenomenon of social repre-

sentations. P. 3–69. In: Farr, Robert M. & Moscovici, Serge (eds.): *Social Representations*. Cambridge: Cambridge University Press, 1984

Moscovici, Serge: *Social Representations. Explorations in Social Psychology*. Cambridge: Polity, 2000

Nuorvala, Yrjö & Metso, Leena & Kaukonen, Olavi & Haavisto, Kari: Päihde-ehdotoin sosiaali- ja terveydenhuollossa: vuosien 1995 ja 1999 päihdetapauslaskentojen vertailu. *Yhteiskuntapolitiikka* 65 (2000): 3, 246–254

Partanen, Juha & Metso, Leena: Suomen toinen huumeaalto. *Yhteiskuntapolitiikka* 64 (1999): 2, 143–149

Poikolainen, Kari: Päihteet ja kansanterveys. S. 42–47. Teoksessa: Salaspuro, Mikko & Kiianmaa, Kalervo & Seppä, Kaija (toim.): *Päihdelääketiede*. Jyväskylä: Duodecim, 1998

Potter, Jonathan: *Representing Reality. Discourse, Rhetoric and Social Construction*. London: Sage, 1996

Päihdetilastollinen vuosikirja 2000. SVT Sosiaaliturva 2000:2. Helsinki, Stakes, 2000

Saarnio, Pekka: Alkoholin ja kannabiksen haittavai- kutusten kautta suomalaiseen huumausainepolitiikkaan. *Yhteiskuntapolitiikka* 65 (2000): 2, 159–165

Seppälä, Timo: Huumeiden analytiikka. S. 455–459. Teoksessa: Salaspuro, Mikko & Kiianmaa, Kalervo & Seppä, Kaija (toim.): *Päihdelääketiede*. Jyväskylä: Duodecim, 1998

Seppälä, Timo: Huumeetiestien mahdollisuudet ja rajoitukset. Puhe ehkäisevän päihdetyön seminaarissa Huumeetestas – ansa vai apuväline? 20.3.2000. 2000a. www.stakes.fi/neuvoa%2dantavat/tapahtumat/Seppala2.htm.

Seppälä, Timo: Mitä huumeetitestit kertovat? *Käytännön lääkäri* 3/2000, 128–133. 2000b

Staudenmeier Jr., William J.: *Urine Testing: The Battle for Privatized Social Control During the 1986 War on Drugs*. P. 207–221. In: Best, Joel (ed.): *Images of Issues: Typifying Contemporary Social Problems*. New York: Aldine de Gruyter, 1989

Suoninen, Eero: Näkökulmia sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. S. 17–36. Teoksessa: Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero: *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 1999

Tuomainen, Raimo & Myllykangas, Markku & Elo, Jyrki & Ryyänänen, Olli-Pekka: *Medikalisaatio – aikamme sairaus*. Tampere: Osuuskuunta Vastapaino, 1999

Young, Jock: *The Exclusive Society. Social Exclusion, Crime and Difference in Late Modernity*. London: Sage, 1999.